

Львівська філія

Українського інституту експертизи сортів рослин

Львівська область – одна з трьох областей історично-культурного регіону України – Галичини. Це одна з найрозвинутіших областей країни в економічному, туристичному, культурному та науковому напрямках. Її площа становить 21,8 тис. км² (3,6% площі України). На Львівщині проживає 2,75 млн осіб населення (5,3% від населення України). Площа сільськогосподарських угідь тут становить 1240 тис. гектарів, у тому числі 770 тис. гектарів ріллі. В області працює близько 1200 сільськогосподарських підприємств, з них понад 800 фермерських господарств, які разом із господарствами населення щорічно виробляють сільськогосподарської продукції на майже 10 млрд гривень (близько 4% від валового виробництва сільськогосподарської продукції країни). Для Львівщини, як для жодної іншої області України, характерна добре простежувана зональність ґрунтово-кліматичних умов.

ВОБЛАСТІ виділяються: Поліська ґрунтово-екологічна зона (27% території області), в якій розміщена

Мала Поліська ґрунтово-екологічна область із поділом на сім ґрунтово-екологічних районів. Ґрунтово-екологічна зона Лісостепу (37% території області) поділяється на дві ґрунтово-екологічні області (Волинська височина та Розточчя) і сім ґрунтово-екологічних районів. Українські Карпати (36% території області) з поділом на три ґрунтово-екологічні області (Передкарпаття, Сколівські Бескиди і Вододільно-Верховинські Карпати) та вісім ґрунтово-екологічних районів. Ці особливості важливо враховувати при організації ведення сільськогосподарського виробництва у конкретних ґрунтово-екологічних зонах Львівської області, зокрема при формуванні сортового складу вирощуваних культур.

Перші згадки про сортовивчення у Східній Європі сягають 30-х років XIX ст., коли в Інституті рільництва

Колектив Львівської філії УІЕСР, 2022

(Польща) заклали дослідне поле, яке вважалося другим полем такого типу в тодішній Європі (перше закладене в Англії у 1834 р.). Перші результати випробування сортів кукурудзи отримані 1880 року в Інституті рільництва і лісівництва в Пулавах (270 км від Львова). У 1856 р., в Дублянах поблизу Львова було відкрито Рільничу школу, яка своєю діяльністю заклала надійні підвалини під майбутню побудову сільськогосподарської науки та освіти на Західній Україні. У 1880 р. Рільнична школа в Дублянах отримала статус державного вищого навчального закладу, де вже тоді діяли дослідні поля, контрольно-насіннева, метеорологічна і землеробська станції, поповнювався новими сортами і породами дерев ботанічний сад.

Про сортовивчення на теренах нинішньої Львівщини в той час свідчить і книга «Взірцевий господар», видана

Ложовський Матвій Іванович (1938–2020 рр.) здобув вищу агрономічну освіту у Львівському сільськогосподарському інституті. В 1969 р. прийнятий на посаду агронома Олеської сортодільниці (з 1993 р. – Білокамінська сортостанція), а з 1973-го і до виходу на заслужений відпочинок у 2005 р. працював її директором. За його керівництва Білокамінська сортостанція була серед кращих закладів експертизи сортів рослин колишнього СРСР. Матвій Іванович знаний у Держсортмережі України та серед працівників аграрної галузі Львівської області

керівник і спеціаліст, надзвичайно відповідальний, грамотний і пунктуальний. Колеги з теплотою згадують про його велику любов до землі і сортодослідної справи. За значні досягнення у сортовипробуванні Ложовському Матвію Івановичу присвоєно почесне звання «Сортовипробувач України» та вручено численні нагороди.

1909 року професором вже Рільничої академії в Дублянах Казимиром Мачинським за сприяння товариства «Просвіта» у Львові. У книзі, зокре-

ма, подаються поради щодо доцільності вирощування в регіоні сортів окремих сільськогосподарських культур.

Початок організованого сортовипробування на теренах Західної України веде відлік з 1945 року. Відразу, в перші дні після завершення війни, у травні 1945 року у Львові була утворена Інспектура Державної комісії по сортовипробуванню зернових культур при Народному комісаріаті землеробства СРСР по західних областях України. Із грудня 1946 року – Інспектура Держкомісії по сортовипробуванню зернових культур по Львівській і Тернопільській областях. Саме зі Львова

здійснювалася організація сортомережі в областях Західної України.

Якщо звернутися до таких інформаційних джерел, як «Книга приказов по Инспектуре Госкомиссии по сортоиспытанию сельскохозяйственных культур по Львовской и Тернопольской областям за 1945–1947 годы», то можна помітити цікаву деталь. Через елементарну відсутність у післявоєнний час паперу ці накази писалися керівником Інспектури на зворотному боці ще німецьких прихідних касових ордерів чорнильною ручкою від руки.

У наказі № 1 від 13 травня 1945 року: «Сего числа приступаю к исполнению обязанностей инспектора Госкомиссии по Львовской области. Инспектор М. М. Бельдюгин».

У перших наказах по Інспектурі відображено історію створення сортомережі в західному регіоні України, від них віє духом того часу: «Командировать т. Кржеминского в Тернопольскую и Ровенскую области по вопросу организации сортоучастков с 18 мая по 10 июля 1945 года». «Вменить в обязанность

т. Ильницкому провести подготовительную работу по организации и отбору Госсортоучастков в Дрогобычской и Луцкой областях».

Кадри для організації сортомережі в Західній Україні тоді прибували за направленням з Держкомісії переважно зі східних регіонів України та Росії. Проте, зважаючи на реальні події в західному регіоні України в повоєнний час, не всі вони з різних причин почали працювати. Але контроль за процесом організації сортомережі був суворим.

Протягом 1945 року тривала робота по створенню сортодільниць у Львівській, Тернопільській, Дрогобицькій, Станіславській, Чернівецькій, Рівненській і Луцькій областях.

При виборі місця планування сортодільниць скористалися рекомендаціями М. І. Вавилова, зробленими ним за результатами обстеження у 1940 р. ґрунтово-кліматичних

зон регіону. Йшла підготовка до закладання у 1946 р. дослідів на цих сортодільницях. Проводили ґрунтове обстеження територій сортодільниць, організовували матеріальне забезпечення їх діяльності, зокрема і трофейною технікою. Першими почали функціонувати Радехівська, Львівська і Перемишлянська сортодільниці у Львівській та Велико-Глубоцька і Борщевська сортодільниці у Тернопільській областях. У 1946 р. на полях цих сортодільниць вже висіли насіння сільськогосподарських культур і заклали досліді.

1959 року через ліквідацію Дрогобицької області, де функціонувала Інспектура по Дрогобицькій та Закарпатській областях, обслуговування розміщених там сортодільниць передано Інспектурі по Львівській області.

У 1985–2002 рр. відбулися відсутні організаційні зміни в сортомережі Львівщини. Припинено діяльність

багатьох сортодільниць, утворено Білокамінську, Перемишлянську, Стрийську і Старосамбірську сортостанції.

2003 року на базі Інспектури по Львівській області та Перемишлянської сортостанції створено Львівський обласний державний центр експертизи сортів рослин, а з 2005 року в його структурі почала діяти Державна інспекція з охорони прав на сорти рослин Львівської області.

2006 року у складі Львівського центру на правах структурних підрозділів функціонували Дослідно-виробнича база центру в м. Перемишляни, Стрийський і Білокамінський відділи центру та Старосамбірська сортостанція.

Після реорганізації сортомережі в 2012 р. Львівський обласний державний центр експертизи сортів рослин функціонує як філія Українського інституту експертизи сортів рослин. У всі часи понад 75-річної

історії сортомережа Львівської області була відома своїми фахівцями – висококваліфікованими керівниками і спеціалістами, відданими улюбленій справі, відповідальними і грамотними сортовипробувачами. Сила колективу – у стабільності та фаховості кадрів, що давало можливість молодим спеціалістам переймати досвід у ветеранів-сортослідників і постійно підвищувати свій професійний рівень.

З 1945-го по 1953 р. начальником Інспектури працював Бельдюгін Микола Михайлович. У 1953–1956 рр. Інспектуру по чергово очолювали Карпенко Іван Іванович та Гордієнко Леонід Данилович. Протягом 26 років (1956–1982) сортомережею області беззмінно керував Харамбура Богдан Йосипович – знаний сортовипробувач, професійний організатор, патріот сортослідної справи. У 1982–1994 рр. начальником Інспектури по Львівській

області працював Рудоман Микола Іванович.

Про стабільність кадрів свідчить той факт, що за 75 років функціонування сортомережі Львівщини Кузько Василь Григорович, нинішній директор Львівської філії, тільки шостий за ліком її керівник.

Кузько Василь Григорович з 1994 року й донині очолює сортослідну мережу Львівщини.

Свою роботу в сортовипробуванні розпочав у 1984 р., майже відразу після закінчення Львівського сільськогосподарського інституту. Починав трудову діяльність агрономом сортодільниці, вчився фаховості й відповідальності за доручену справу в досвідчених сортовипробувачів. Через два роки був призначений завідувачем сортодільниці, а у 1987 р. переведений на посаду головного агронома інспектури Держкомісії по Львівській області. Робота на різних посадах у сортомережі, де поряд з ним працювали досвідчені спеціалісти й непересічні особистості, допомогла йому всебічно опанувати справу. Василь Григорович Кузько пишається цим, завдячує своїм колегам – знайомим сортослідникам, з діяльністю яких пов'язані знакові сторінки в історії сортомережі України і Львівської області зокрема.

У періоди становлення сортомережа області налічувала різну кількість сортодільниць. Зокрема, у 60–80-х роках минулого століття на території Львівщини діяло 13 сортодільниць різної спеціалізації: комплексні – Перемишлянська, Старосамбірська, Стрийська, Олеська, Рудківська, Яворівська, Радехівська, спеціалізовані – Львівська торфо-болотна, Новояричівська овочева (відкритий ґрунт), Городоцька овочева (відкритий і закритий ґрунт), Львівська плодово-ягідна, Турківська гірська, Винниківська

ентомофітодільниця, які були розміщені у всіх ґрунтово-кліматичних зонах області. На той час сортодільниці Львівської області вже були достатньо зміцнені матеріально і кадрово й виконували великий обсяг робіт по сортовипробуванню.

Новояричівська овочева сортодільниця. Завідувачка сортодільниці Лебедева Є. Г. стоїть у центрі з працівниками польової ланки. 50-ті рр. XX ст.

Новояричівська овочева сортодільниця. Облік врожаю сортів у досліді. 50-ті рр. XX ст.

Досліди овочевих культур. 50-ті рр. XX ст.

Ще у 1943 р. почала працювати в системі державного сортовипробування Мальцева Зінаїда Дмитрівна. Трудилася вона на сортодільниці у тодішній Молотовській області. У 1956 р. була направлена на роботу у Львівську область, організувала діяльність Винниківської ентомофітодільниці і практично беззмінно очолювала її протягом 33-х років до виходу на пенсію. 1947 року розпочав роботу в держсортимережі на посаді бухгалтера сортодільниці в Естонії Соловйов Геннадій Васильович. У 1954 р. був призначений на посаду головного бухгалтера Інспектури в тодішню Станіславську область, а в 1977-му переведений на посаду головного бухгалтера Інспектури по Львівській області, де пропрацював до виходу в 1989 р. на пенсію. Геннадій Васильович – відома в сортимережі колишнього Радянського Союзу людина. Свого часу він розробив і впровадив систему бухгалтерського

обліку в сортимережі СРСР. За завданнями Держкомісії по сортовипробуванню сільськогосподарських культур часто виїздив на перевірки, ревізії, семінари по всій країні. Усі, кому довелося працювати з Г. В. Соловйовим, знають його як надзвичайно чуйну, добру, талановиту людину. По два-три десятиліття гідно пропрацювали в сортодільній мережі області Лебедева Євгенія Георгіївна, Олійник Марія Андріївна, Солоха Володимир Васильович, Петричко Іван Миколайович, Печенкова Галина Іванівна, Черкіз Віра Василівна, Немченко Михайло Миколайович, Матійчак Ганна Петрівна, Денисова Роза Яківна, Михальчишин Марія Онуфріївна, Тесак Раїса Василівна, Красноха Федір Іванович, Кузів Надія Григорівна, Бабійчук Марія Василівна, Ганачівська Марія Дмитрівна, Паснак Степан Степанович. Віддано працювали на сортодільницях добре відомі у

Львівській області та за її межами академік, доктор сільськогосподарських наук Влох Володимир Григорович, автор багатьох сортів картоплі та топінамбуру, і колишній начальник обласного управління сільського господарства та продовольства Сегін Петро Михайлович. Чимало досвідчених і відданих справі сортовипробування спеціалістів працює в сортимережі Львівщини і сьогодні. Наприклад, династія Коцюрубів: Ярослав Михайлович з 1976 року очолював Старосамбірську сортостанцію, дружина – Віра Іванівна і син Ігор Ярославович працювали в агрономічній службі Львівського держекспертцентру. Продовжують сумлінно трудитися в держсортимережі Винницький Василь Миколайович – кандидат сільськогосподарських наук, досвідчений сортодослідник і добрий організатор, та Притула Лідія Ярославівна – висококваліфікована сортодослідниця, чуйна і відповідальна

людина. Великий досвід і професійне ставлення до своїх обов'язків відзначають спеціалістів-сортослідників Стебницького Володимира Васильовича та Булку Галину Олексіївну. Добре налагоджена організаційна структура сортимережі Львівської області, продумане розміщення польових дослідів у пунктах досліджень сортів у різних її зонах, наявність висококваліфікованих і відповідальних за свою справу спеціалістів, великий обсяг аналітичної інформації по результатах сортовипробування дали змогу сортовипробувачам брати активну участь у формуванні національних і регіональних сортових та насінневих рослинних ресурсів.

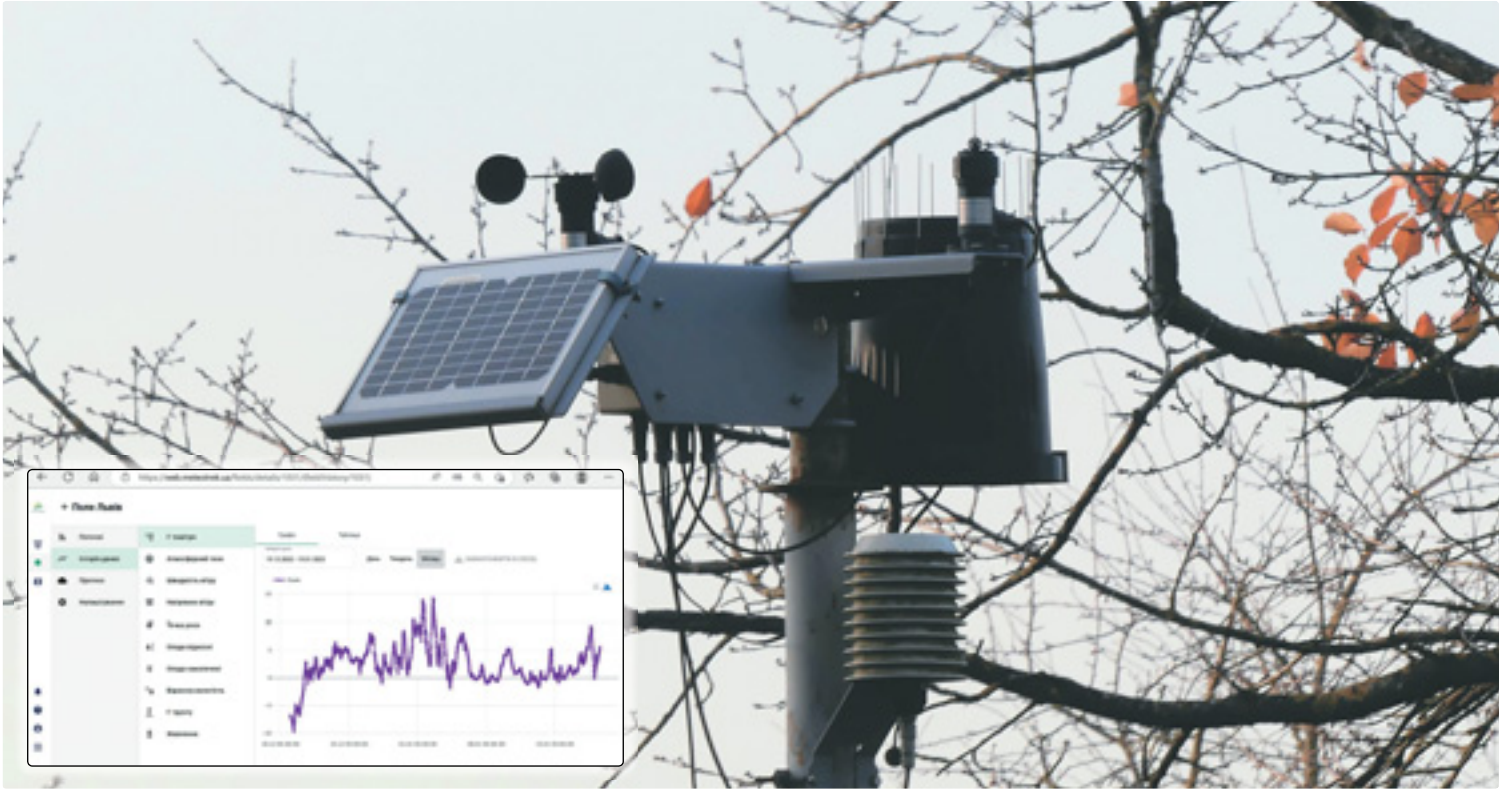

Комбайнер Желестівський І., помічник комбайнера Дмитрик В., за кермом директор Коцюруба Я. М., Старосамбірська державна сортодільна станція

В області постійно діяла комісія з формування сортових рослинних ресурсів, яка щорічно розглядала результати сортовипробування, а кращі сорти за пропозиціями сортовипробувачів включала в «Перелік рекомендованих для вирощування у Львівській області сортів сільськогосподарських культур». Цей Перелік, а також результати сортовипробування щорічно доводили до відома селекційних закладів, районних управлінь агропромислового розвитку, насінницьких формувань, сільськогосподарських товаровиробників. Результати сортовипробування оприлюднювалися при проведенні Днів поля на сортостанціях та сортодільницях, численних семінарах, екскурсіях на дослідні поля, на виставках, у виступах по

Електронна
цифрова метеостанція METEOTREK

радіо та на телебаченні, в засобах масової інформації.

Районування сорту по області було підставою для включення його в Державне районування сортів України і Радянського Союзу та організації насінництва цього сорту. Сортовипробувачі не тільки рекомендували окремі сорти до районування, а й розмножували на полях сортостанцій та сортодільниць насіння кращих нових сортів і передавали його в господарства регіону. Саме за рекомендаціями сортодослідників на полях господарств області почали вирощувати кращі високопродуктивні сорти ярого ячменю – Роланд, Пеяс, Пріма Білорусії, озимої пшениці – Іллічівка, Киянка, Миронівська 61, Мирлебен, Циганка, вівса – Буг і Скакун, картоплі – Невська, Луговська, Темп, Водограй, Краса, Тайфун та багато інших сортів, які сільгоспвиробники висівали і вирощували в області на великих площах по 15–20 років. За рахунок використання для посіву кращих нових сортів валове виробництво зернових культур у Львівській області може збільшитися на 81,0 тис. т, буряків цукрових – на 117,1 тис. т, картоплі – на 188,5 тис. т,

а додатковий дохід від реалізації цієї продукції може вимірюватися сотнями мільйонів гривень. За свою історію сортомережа області пройшла славетний шлях, позначений результативною діяльністю в агропромисловому комплексі нашої держави.

Підраховано, що за 75 років сортомережею області проведено науково-технічну експертизу понад 22 тисяч сортів і гібридів 110 сільськогосподарських культур. Розмножено і впроваджено у сільськогосподарське виробництво понад 30 тис. т насіннєвого і садивного матеріалу кращих нових сортів. Нині сортомережа Львівщини функціонує на правах філії у складі Українського інституту експертизи сортів рослин. За філією закріплено земельну ділянку і господарські будівлі в Золочівському районі області, а для виконання Державної програми різних типів кваліфікаційної експертизи сортів рослин задіяно близько 50 працівників.

Щорічно проводяться польові досліді на ПСП і ВОС по 26–30 ботаничних таксонах, в яких вивчаються 1200–1300 сортів і гібридів. За результатами цих дослідів готуються експертні висновки про занесення сорту в Державний реєстр сортів рослин, придатних до поширення в Україні, або про відмову в реєстрації сорту.

В останні роки за допомогою УІЕСР вдалося значно зміцнити матеріально-технічне забезпечення філії, придбано необхідне для проведення польових і лабораторних досліджень обладнання, частково поновлено сільськогосподарську техніку, проведено капітальний ремонт приміщення лабораторії і покращено умови праці персоналу. У непростий час реорганізації і реформ керівництву УІЕСР вдалося забезпечити структурні й організаційні зміни, спрямовані на поліпшення роботи держсортимережі. Це надає працівникам мережі впевненості у важливості їх роботи для країни, подальшому розвитку та вдосконаленні сортодослідної мережі. Перспективи розвитку сортомережі Львівщини нині вбачаються у збільшенні кількості пунктів досліджень сортів у регіоні, залученні до роботи в мережі грамотних і відповідальних молодих працівників, збільшенні обсягів сортодосліджень за рахунок розширення переліку типів кваліфікаційної експертизи сортів, у тому числі запровадження до- і післяреєстраційного сортовивчення. Не викликає сумніву, що багата і славетна історія державної сортодослідної мережі Львівської області матиме гідне продовження.

Василь Кузько
Лариса Присяжнюк

Популяризація здобутків
Львівської філії

